

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«Культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період»

Студентки 4 курсу групи СОІз-41
014 «Середня освіта (Історія)»

Петращук Руслана Василівна

Керівник:

Кугутяк Микола Васильович,

доктор історичних наук,

доктор філософії, професор

Рецензент:

Кобута Степан Йосипович,

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Соціокультурний розвиток повсякденного життя.....	7
1.1 Повсякденне шкільне життя Станіславівської учнівської молоді.....	7
1.2 Релігійне життя.....	12
1.3 Дозвілля населення Станіславівського воєводства.....	15
Розділ 2. Культурне становище у 1920-1930-х роках.....	21
2.1 Розвиток освіти і науки.....	21
2.2 Здобутки в галузі літератури.....	26
2.3 Архітектура та мистецтво.....	30
Розділ 3. Педагогічна складова вивчення теми в школі.....	34
Висновки.....	46
Список використаних джерел.....	49

АНОТАЦІЯ

Петращук Р.В. Культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період. Івано-Франківськ, 2022. 54 с.

На основі історіографічних джерел вивчаються проблеми культурно-освітнього життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період. Прослідковано повсякденне життя та релігійне становище населення Станіславова. Проаналізовано розвиток освіти і науки в міжвоєнний час у Станіславові. Висвітлено здобутки в галузі літератури, архітектури і мистецтва, що стало важливим чинником у формуванні української інтелігенції. Звертається увага на застосуванні даної проблеми на уроках історії України та історії рідного краю.

Ключові слова: Станіславівське воєводство, культурно-освітнє життя, соціокультурний розвиток, повсякденне життя, дозвілля, педагогічна основа.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема вивчення розвитку культурно-освітнього життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період на сьогодні є мало досліджена в історичній літературі та потребує детального вивчення. Суспільна значимість теми полягає в тому, що сучасне суспільство неможливо уявити без минулого, вивчення якого дає змогу прослідкувати його розвиток, з'ясувати чинники, які відіграли ключову роль у становленні основних рис життя населення Станіславова у міжвоєнний час. Вивчення повсякденності українського населення дає можливість з'ясувати суспільні проблеми Станіславівського воєводства. Дослідження культурного та освітнього життя дасть змогу більше дізнатися про формування міста та області.

Об'єкт дослідження: культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період.

Предмет дослідження: культурна, соціальна, матеріальна сфери життя населення Станіславівського воєводства в міжвоєнний період.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в об'єктивному висвітленні проблем культурно-освітнього життя Станіславівського воєводства.

Насамперед, потрібно з'ясувати **завдання:**

- проаналізувати узагальнений матеріал по Станіславівському воєводстві;
- охарактеризувати культурну сферу життя в Станіславівському воєводстві;
- вивчити розвиток культури, літератури та мистецтва Станіславівського воєводства;
- проаналізувати соціальний стан жителів Станіславова;
- з'ясувати сладові повсякденного життя в місті;
- проаналізувати сферу освіти у Станіславівському воєводстві.

Хронологічні рамки: 1921-1939 роки.

Територіальні межі: 16 повітів Станіславівського воєводства, сучасна територія Івано-Франківської області.

Стан наукової розробки. У ході написання дипломної роботи було використано ряд вітчизняних історіографічних джерел, які в деякій мірі висвітлювали проблематику, саме це праці дослідників Г. Стародубець [39-43], П. Вознюк [7], Т. Шуст [46], С. Сварак [31], М. Кугутяк [21] та інші. Автори у своїх дослідженнях тільки комплексно показали історію Станіславова, не зупиняючись детально на питаннях культурно-освітнього життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період.

Методологічна основа роботи: на базі узагальнених джерел, детальне вивчення історії розвитку Станіславівського воєводства, дотримуючись принципів:

- системності;
- історизму;
- логічності;
- об'єктивності.

У роботі можна прослідкувати метод історичного порівняння, реконструкції певних подій, статистичного дослідження, аналітичного міркування.

Наукова новизна:

- конкретизація основних понять повсякденного, культурного та соціального життя міста;
- висвітлення потреб населення, та їхнього дозвілля у міжвоєнний період;
- аналіз освітнього процесу та шкільного життя учнів.

Практичне значення даної роботи полягає у тому, що основні положення дослідження, нагромаджений в ньому фактичний і теоретичний матеріал та висновки, можуть бути використані для написання наукових досліджень з історії України, зокрема наукові праці з історії Станіславова,

підготовки семінарських занять, написання курсових, дипломних робіт та наукових статей, для проведення екскурсій м. Івано-Франківськом, при підготовці до практичних занять.

Дане дослідження дає змогу збагатити інформацією знання про Станіславівське воєводство і безпосередньо життя людей в ньому. На основі цікавих тверджень, висновків, узагальненої інформації, доступно створити історичну картину життя в Станіславові, тісно познайомитися з чинниками, що впливали на розвиток міста, з'ясувати проблемні питання життя міжвоєнного періоду.

Структура роботи. Дана робота складається зі вступ, трьох розділів, шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ

1.1 Повсякденне шкільне життя Станіславівської учнівської молоді

Що ж являється однією з основ у вихованні? Що є сладовою частиною процесу формування індивідуальної особистості? Процес, у якому кожна людина дізнається щось нове, здобуває навички, уміння. Таким безцінним компонентом являється освіта. З її допомогою людина з невпевненої, необізнаної, перетворюється у сильну особистість з конкретними життєвими цінностями та поглядами, тим самим здобуває вміння, що допомагають взаємодіяти в соціумі [13, с. 56].

Отож, освіта завжди займає чільне місце в будь-який період та будь-якому місці.

Структура навчальних закладів Станіславівського воєводства і міжвоєнний період складалася з дитячих садочків, загальноосвітніх, промислових шкіл, гімназій, вчительських семінаріїв та музичних інститутів. Дошкільна освіта не була популярною. У більшості, дітей готуючи до школи виховували вдома. У дитячі садочки в більшості ходили діти вищих верств населення. Самі садочки поділялися за професійною і національною спрямованістю. До індивідуальної категорії відносилися садки римо-католицької церкви. У них виховувалися діти-сироти, або ж діти з бідних сімей.

На період 1927-1928 років у Станіславівському воєводстві налічувалося 54 дошкільних навчальних закладів. Близько 46 знаходилися у місті та 8 у селі. В них виховувалося 1967 учнів [32, с.392]. Але внаслідок економічної кризи, що постала у 1929-1933 роках в світі, чисельність садочків значно зменшилася. Налічувалося 25 - польських, 9 - українських і 1 - єврейський та 1 - німецький [12, с.105].

У Польщі у міжвоєнні роки діяв закон про необхідність здобуття освіти. Діти від 7 до 14 років обов'язково повинні були навчатися. Таким чином, 97 % молоді здобувала освіту [30, с.266].

У 1922-1923 роках в Станіславівському воєводстві проводили свою освітню діяльність близько 1190 школи. Кількість викладачів становила 2755 осіб, учнів - 159187. Кожна школа була індивідуальною та відрізнялася одна від одної. Вони поділялися за формою власності на приватні і державні [31, с.218]. 31 липня 1924 року у Станіславівському воєводстві був прийнятий так званий « закон Грабського», який вводив двомовні школи. Навчальні заклади в результаті, було відкрито 450 - утравістичних, 360 – українських, 311 – польських шкіл [14, с. 30]. Вони повинні були діяти на території де проживали національні меншини [13, с. 54]. І в подальшому, виконувати роль колонізації цієї території. Під впливом повітових старост вчителі змінювали списки дітей. Кількість національних меншин якомога зменшувалася, що не дозволяло їм навчатися на рідній мові [39, с.74]. Викладання, спілкування, ведення документації, проводилося переважно, польською мовою [14, с.32].

У Станіславівському воєводстві найпоширенішим бажанням навчатися було у гімназіях. Здобуття повної середньої освіти в них відбувалося на платній основі, що не можна сказати про семирічні школи, де навчання не оплачувалося [6, с.222]. У гімназіях навчання коштувало досить дорого. Загальна сума за навчальний рік, часто залежала індивідуально від гімназії і становила близько від 150 до 220 злотих. Наприклад, щоб навчатися у польській гімназії імені П.Скарги, що діяла у Рогатині, потрібно було оплатити 220 злотих. На той час, ця сума складала близько двох пенсій вчителя. Тому діти із нижчих верств населення змоги навчатися в них не мали. Адже, вартість навчання часто рівнялася із вартістю однієї корови, або ж однієї тонни пшениці [7, с.15]. Досить цікаво те, що у середній школі існував гендерний поділ, тобто поділялися на жіночі і чоловічі. У всіх гімназіях за навчання оплачувалося наперед [9, с.512]. У деяких, з них

дозволена була оплата щомісяця. Вартість коливалася від 30 до 46 злотих [5, с.24].

Навчання дітей було бажаним для всіх, але не всі могли дозволити собі платити за нього. Однією з характерних ознак платної системи у гімназіях була пільгова оплата. На її основі діти, що навчалися на відмінно мали змогу навчатися безкоштовно [22, с.470]. За винятком учнів з поганою поведінкою та незадовільними оцінками [15, с. 139]. Інші сім'ї, у залежності від свого статусу та матеріальних можливостей платили за навчання менше. Вартість уже коливалася від 75 до 150 злотих за рік [20, с. 38]. Досить хороші пільги належали дітям, батьки яких займали посади державних службовців. Їхнє навчання було взагалі безкоштовним в гімназіях, які являлися державними. Навчання ж у приватних оплачувалася державою [29, с. 159]. Таким чином повністю оплачувало навчання лише 21 % учнів [24, с. 375]. Кількість учнів у гімназіях на початок навчального року відрізнялася від кількості при завершенні. Причинами відрахування з гімназії були: неспроможність оплати за навчання, неуспішність у навчанні, серйозні порушення у дисципліні [39, с. 142].

У гімназіях Станіславівського воєводства також пріоритетне ставлення було до дітей з вищих верств населення. Наприклад, в державній гімназії імені Юзефа Пілсудського близько 100 учнів були з сімей, де батьки займалися діяльністю пов'язаною з економікою та наданням послуг. 286 вихованців Коломийської державної гімназії походили з сімей державних службовців [35, с. 16]. Поміж собою учні зберігали неписаний становий поділ. Прослідковувалася різниця між учнями різних верств населення. Неодноразово відбувалися конфлікти, цькування на цьому підґрунті. Діти з різним соціальним статусом важко знаходили спільну мову, практично ніколи не товаришували. Неприязнь виникала ще з дитячих років та була наслідком відношення дорослих, батьків, які своїм прикладом, самі розпалювали дитячу ворожнечу, а вмайбутньому серйозні конфлікти [39, с. 122]. Найчастіше, конфлікти мали національний контекст, адже польські учні

старшували у класах та принижували учнів українського і єврейського походження. Тому учні цих національностей старалися якомога краще вчитися, тим самим покращувати своє становище у класі [7, с. 15]. Учні кожної із національностей відрізнялися не тільки соціальним статусом, кожен з них мав своє бачення, мисли по-різному [10, с. 98]. На це впливали безпосередньо зовнішні фактори, які і формували внутрішні настрої. Українські та єврейські діти відрізнялися старанністю, відповідальністю. Розуміючи, що без докладання власних зусиль вони не зможуть досягнути своїх бажань та цілей, часто перевершували себе.

Кількість учнів складалася із дітей, які проживали у містах і селах. Значно більше проживало в містах. В 1929-1930 роках в державній чоловічій гімназії імені Юзефа Пілсудського навчалося близько 450 дітей, більша частина -160 були жителями Станіславова, 110 – з інших повітів. Частина, що складала 252 учня проживала у своїх родичів у місті. А 60 дітей кожного дня були змушені добиратися на навчання з сіл, долаючи сотні кілометрів [34, с. 25]. В основному учні користувалися послугами залізниці. Для них спеціально організовували вагон, на якому прикріплювалася табличка «для шкільної молоді» [26, с. 634]. Учні купляли так звані учнівські квитки, що давали «зелене світло» на проїзд протягом місяця [34, с. 289]. У містах стало популярним здавати житло для учнів, адже це було досить вигідно, приносило доволі хороший прибуток.

Навчатися у гімназії у міжвоєнний період було престижно, як для самого учня, так і для батьків [7, с. 13]. Період навчального року відповідав індивідуальному регламенту навчального закладу. В більшості, розпочинався 1 вересня, а закінчувався 28 червня. Але були і інші дати, як от в Станіславівській гімназії імені Юзефа Пілсудського навчальний 1929-1930 рік був урочисто відкритий 3 вересня та завершився 28 червня, а 1930-1931 рік – 2 вересня, і закінчився 27 червня [34, с. 15]. Відмінність прослідковується лише в кількох днях. Також відомий випадок, коли День знань відтермінувалося до 15 вересня. Причиною стала епідемія краснухи, яка

стала масовим явищем в 1926 році у польських містах [21, с. 3]. Отож, можна підтвердити той факт, що кожний навчальний заклад мав свої правила, специфіку викладання та виховання, терміни оплати і період самого навчання. Що стосується класного розпорядку, то варто звернути увагу на дисципліну. Кожного дня у класі був черговий учень. Він приходив в клас першим та цілий день стежив за порядком і чистотою. Спізень практично не було, адже серед учнів панувала сувора самодисципліна. У випадках запізнення, вихованець втрачав право зайти на урок. Це вважалося неприпустимим. Навіть тоді, коли учень потрапляв на урок, відмітка про те, що він відсутній не виправлялася [20, с. 40].

У шкільних їдальнях вихованці гімназій мали можливість посмакувати каву з молоком. До неї придбати булочку за 3-4 гроша, яку називали ще « кайзерка». В асортименті смаколиків на той період були ще молоко та перемашені вафлі. Та часто діти з малозабезпечених сімей не мали можливостей придбати навіть і їх. Принцип харчування дітей базувався на користі для здоров'я.

В початковій школі було поширене явище тілесних покарань. « Паца» - саме так називали покарання різкою або ж лінійкою [17, с. 340]. Неоднаразово діти піддавалися навіть жорстокому відношенню [11, с. 4]. Час, після закінчення уроків пильно керувався шкільними правилами. Дітям заборонялось перебувати без нагляду, батьків, дорослих. Але це правило було більш формальним, адже ввечері постановлювали театральні сценки, на них були запрошені і самі приймали участь старшокласники. Тому часто закривали очі на такі порушення [27, с. 27].

Закінчення школи приносило багато радості і випускникам, які здали всі екзамени і готувалися крокувати у доросле життя, і батькам, що із задоволенням дивилися на своїх уже таких дорослих дітей, покладаючи на них великі надії. В честь такої події випускники отримували приємні подарунки: прикраси, велосипеди по вартості 360 злотих, символи дорослого життя – тростину, головні убори, сімейні реліквії [19, с. 312]. Всі урочистості

фіксувалися і вносилися до шкільного фотоальбому. Його вартість коливалася від 200 до 400 злотих. В залежності від розміру, кількості сторінок, матеріалу виготовлення, власне, альбому [16, с. 5].

Отже, різноманітність шкільного життя в гімназіях Станіславівського воєводства простежується в організації навчального процесу, формі та вартості навчання. Безкомпромісним чинником, що відігравав значущу роль було місце розташування навчального закладу. Найзаповітнішим бажанням дітей було навчатися саме у гімназії. Платна форма навчання, пільгова система, поважне ставлення до релігії, зате, постійні конфлікти між дітьми різних національностей, які зберігали між собою неписаний становий поділ, «німецька» дисципліна, і як вишенька на торті – кава з молоком із перемашеними вафлями, – весь цей мікс і є «культурою» шкільного життя у Станіславівському воєводстві.

1.2. Релігійне життя

У Станіславівському воєводстві на період 1930 років налічувалося декілька різних груп людей, які відрізнялися етнічністю, культурним життям, релігійним віросповіданням. Це і свідчило про можливість мирного співіснування етноконфесійних груп.

Із документів старост, відомо про те, що більша частина населення були прихильниками греко-католицького напрямку релігії. Перепис населення 1931 року вимальовує більш зрозумілу картину релігійного питання у Станіславі. 1 485 280 – загальна кількість, з якої 1 078 002 – греко-католики [36, с. 22].

Священнослужителі були активно задіяні у громадсько-політичному житті Станіславівського воєводства. Часто брали безпосередню участь у вирішенні важливих питань. Інколи, входили до політичних угруповань. Користувалися великим авторитетом [19, с. 33-34]. Їхнє ставлення до українців, що підтримували якимось чином польські партії було негативним.

Священики відігравали роль культурних провідників українського народу [37, с. 14.]. Їхнім завданням являлося об'єднання людей однією вірою, мовою та метою.

Греко-католицькі священники входили до складу Українського націонал-демократичного об'єднання. Активно підтримували і всіляко допомагали у становленні комітетів Українського католицького союзу [13, с. 9]. В 1932 році брали участь у зборах Української католицької народної партії [12, с. 3], Активно виступали у боротьбі з сільробом [14, с. 19].

В 1934 році на Йордана, вражаючим явищем було припинення роботи в селі Черниці місцевого поляка [33, с. 226]. Саме з того часу греко-католицькі свята фігурують на політичному рівні навіть використовуються політичними силами для поширення своєї ідеології. Наприклад, на Зелені свята стали вшанувати пам'ять про полеглих українських військових [5, с. 37]. В перший день листопада - відзначати річницю виникнення ЗУНР. У Різдвяні свята, під час коляди почали збирати гроші для закладів культури, освіти, господарств що потребували матеріальної допомоги. До речі, ця традиція збереглася і до сьогонішніх днів. Кошти, які збирають колядники на своїх участках, передаються до церкви, там же їх розподіляють на потреби: церковні, допомогу хворим людям чи людям в яких столосся горе, або інші. В кінці року в церкві збирають збори, на яких священник, голова церковного комітету, касир звітують щодо витратів, разом з людьми обговорюють пророблену роботу вирішують проблемні питання та складають плани на наступний рік.

Конфлікти між двома конфесіями – греко-католиками та римо-католиками поставали стосовно індивідуальних Святих Таїнств, а саме одруження і хрещення.

Вирішення проблеми міжконфесійних шлюбів, які вважалися небажаними, відбувалося, як за закритими дверями, так і піднімалося на особистих проповідях [16, с. 48]. Відношення до Храму Господнього в міжвоєнний період було різноманітним, але з кожним роком набувало

конкретніших та смисловіших тверджень. В свійчас релігія тісно пересікалася із політикою, хоча зовсім не всім це було до вподоби.

Новоутворений Фронт національної єдності, виступав проти політичних стосунків в греко-католицькій церкві [33, с. 125]. А окремі партійні угруповання такі, як Сельроб-Єдність паплюжили релігійну символіку : вивішували злобні плакати, руйнували релігійну символіку. На Різдво зламали льодяний хрест, тим самим зневажили релігійну процесію [14, с. 204].

Греко-католицька церква опікувалася над закладами Станіслава, де бурлила культурна і освітня кров. Допомогала матеріально, допомагаючи в будівництві і розвитку шкіл, просвіт [7, с. 228].

У 1930–1935 рр. виникло питання міжконфесійних суперечностей, джерелом яких постало віросповідання. Його зміна на протестантизм та прослав'я. Набули поширення клеми, звинувачення протестантів у залученні людей пропонуючи їм гроші [20, с. 171]. Як наслідок, поступово сформувалася політична протестантська платформа. Її члени категорично засуджували ідеологію Сельробу [34, с. 66]. Група українських протестантів здійснювала активну діяльність у житті Станіславівського воєводства. Практично всі входили до складу «Просвіт», займалися культурницькою діяльністю [15, с. 149].

Основним завданням протестантизму було викорінення різного роду сект, знищення всіх проявів ворожого ставлення до релігії [22, с. 107]. Згодом, на підмогу прийшли і інші організації. Заразною зброєю у боротьбі виступали опубліковані статті, видання періодичних матеріалів.

Членами УСРП було організовано засідання, на якому намагалися переконати українців не приймати євангелізм [3, с. 29].

Стрімкого поширення православ'я набуло в 1930-1935 роках. Ідейна течія, якого полягала у об'єднанні всіх народів [8, с. 280].

Отже, хід етноконфесійних відносин Станіславівського воєводства визначала етнополітика польської адміністрації краю, важливе місце займало

і відношення етнічних конфесій. Головна роль належала Греко-католицькій церкві. Початок 1930-х років знаменувався суперечністю двох релігійних спільнот.

Представники протестантизму тісно співпрацювали з політичними угрупованнями. Разом з тим, загально-корисна діяльність його представників покращувала становище освітньої, культурної, господарської, зовнішньої сфер життя воєводства. Священнослужителі представляли не тільки інтереси церкви, а й брали активну участь громадській діяльності міста, що позитивно відображалось на його розвитку.

1.3. Дозвілля населення Станіславівського воєводства

Дозвілля українського сільського населення в міжвоєнний період було багатограним. Адже, післявоєнні роки потребували покладання, практично, всіх сил для оговтання від самої війни. Тому, саме дозвілля виконувало роль джерела відпочинку, сприяло відновленню сил, ставало каталізатором нових досягнень, інколи відволікало від проблем і труднощів, але безпосередньо відіграло важливе значення у житті кожної людини.

В міжвоєнний період надається увага створенню газет різного стилю, наповненими різною інформацією та відображенням буденного життя населення Станіславівського воєводства. Види газет: живі, світлові, фотогазети. Вони відзеркалювали окремі події з життя міста, села, сім'ї, чи окремої людини. Були сворідним джерелом інформації, де висвітлювалася діяльність населення, та повідомлялося про нові.

Дані газети склалися з різного роду статей, короткої та лаконічної розповіді, або ж довгих роздумів на близько 50-ти рядків. Прочитавши її, можна було глибоко познайомитися з усіма сферами життя Станіславівського воєводства. Поширеним стилем висвітлення інформації у міжвоєнні роки була карикатура [10, с. 8]. Неодноразово, на шпальтах газети можна було знайти пісні на різну тематику, часто ними вітали односельців із

святами [21, с.50]. У 1920-х роках із розвитком виробництва технічних приладів: фото обладнання, набувають популярності фотогазети. Основою було фото. Переважно, їх передруковували з інших джерел, або позичали в аматорів. Всі візуальні джерела розміщувалися згідно встановленого порядку. Під кожним фото робився опис. Після чого фотогазета виставлялася на огляд [32, с. 20].

Живі газети, або ж вистави, були найпопулярнішими, незважаючи на фізичні затрати, які були необхідні для їх постановки. При проведенні всього дійства насолоджувалася душа, це перекреслювало всі труднощі [13, с. 10]. Початком живої вистави вважалася поява на сцені всіх задіяних людей у клопіткій роботі. Першою йшла передовиця - театральний малюнок, де зазначалася тема, якій призначена газета. У наступному етапі зачитувалися телеграми, а на кінець озвучувалася промова, в якій оголошувалося про наступні вистави., опублікуванні книг, доводилися до відома новини, цікаві брошури. Сама ж вистава проходила під супроводом пісень, ігри на музичних інструментах, постановчих танців. На перерві глядачів розважала клоунада, циркові виступи. Отже, творчість, нестандартне мислення було основою успіху живої газети. При її створенні люди відволікалися від буденності, проблем, мали можливість бути вільними у своїх бажаннях [14, с. 54].

Що ж собою являла світлова газета? Вона також була одним з видів донесення інформації. Адже, оперативна форма доведення інформації була доступна і легка для сприйняття. Виходила тільки на території розміщення кінематографа. Для її створення необхідно: склянні смужки, діапозитиви, клей, текст, який писали вручну, користуючись чорнилом [25, с. 35]. Зміст таких газет висвітлював всеохоплюючу інформацію, а саме життя в повному, світовому масштабі, внутрішній світ людини, розвиток господарської сфери сільсько сім'ї.

У завершенні випуску газети можна було знайти інформацію про цікаві книги, оголошення [35, с. 731]. Через нестачу основних компонентів

для створення світлових газет, їхня популярність так і залишилася на початковому етапі, та не змогла рухатися у векторі розвитку.

Безпосередня участь у культурній роботі позитивно впливала на саморозвиток людей. Таким образом вони обмінювалися інформацією, проводили разам час, у праці – навчалися, а у відпочинку знаходили працю для свого інтелекту та душі, яка прагнула спокою та миру. У міжвоєнні роки вони цінилися як ніколи.

Стосовно економічного становища, в тому числі матеріального забезпечення, та благополуччя жителі Станіславівського воєводства знаходилися на задовільному рівні. Покращення рівня життя частково відбулося в роки нової економічної політики. В цей період проводилося відновлення сільського господарства, всіляка підтримка малого бізнесу, сприяння іноземного капіталу – все це підвищило рівень життя. Та все ж не розв'язало всіх проблем населення. Матеріальне забезпечення бажало більшого, адже його вистачало на закупівлю та догляд за сільським домогосподарством. Житлові, особисті потреби відходили, зазвичай, на другий план. Робота селянина оплачувала лише знаряддя та засоби для її реалізації.

Наприкінці 20 - х – початку 30 - х років ХХ століття життя в Станіславівському воєводстві вирувало. Міжвоєнний період став плацдармом відновлення не тільки інфраструктури, а й культурного життя, дозвілля відрізнялося легкістю, спілкуванням і спільним провадженням.

Розвагами слугували різні ігри. Їх придумували самі люди, часто вони виглядали дитячими, але чудово розбавляли дозвілля станіславівців. Поширеними були ігри в чепілика, бузька, кампа, драбинки, кидання ядра, сліпака та багато інших.

Забава з «чипіликом», так тоді називали ніж, полягала у так званих махінаціях з ним. Завданням гравців було чітко потрапити у ціль. Разом з тим, виконання обмежувалося в часі. На перший погляд дана гра була досить небезпечною, адже могла завдати травм. Тому початківцям пропонувалося

попрактикувати з дерев'яним ножом. Та для вмілих гравців ігра приносила масу задоволення і азарту.

« Бузьок» - кумедна гра, в якій методом жеребкування обирався гравець – бузьок. На його голову надівали великий мішок, у якому були розрізи на очі. В обох руках тримав дві довгі палиці. Гравець стає посередині, навколо нього утворюють коло з інших членів гри. За командою « лети», всі розбігалися в різні сторони, завдання бузька – доторкнутися обома палицями до одного із гравців, при виконанні, він передавав це завдання спійманому гравцеві.

Поширеною грою у вільний час пастушків була кампа. Для її проведення потрібна була рівна галявина. На ній позначали середину, де і розміщували власне кампу. Нею могли слугувати: камінь, брусок з дерева, шматок якогось металу та інші речі, що могли підійти за формою і вагою. Саме один з цих предметів пастушки повинні були відкинути ударом якомога далі. Чий удар вивлявся найслабшим, а предмет падав найближче покидав гру. Він повертався до пастушких справ. Гра закінчувалася у випадку однозначної перемоги найвправнішого пастуха, який у трофей здобував звільнений від роботи тиждень.

Гра драбинки – перевіряла бажаних гравців на фізичну витривалість і вмілість. Учасники ділилися на дві команди. І проходили шлях з перешкодами – на ньому їм доводилося долати дерев'яні плоти, кам'яні пороги, забиратися на стовбур дерева. Проаналізувавши весь шлях, можна побачити, що він розпочинався з найнижчої точки та поступово зростав і завершувався найвищою, чимось нагадуючи драбинку.

Кидання ядра заохочувало учасників можливістю випробувати свою міць. Такий спосіб розваги проходив весело. Адже азарт, бажання перемоги, переповнювало, як самих гравців, так і тих хто за них вболівав. Завдання полягало у підкиданні ядра на велику відстань. При цьому гравець мав зберігати рівновагу. Перемога діставалася тому, чиє ядро впало найдаліше.

На перший погляд скептична назва гри «сліпак», на славу розвеселяла її учасників. Сліпаком міг стати гравець, який сам виявляв бажання, або ж його обирали рандомним способом. Суть гри полягала у спритності і стійкій координації із закритими очима гравця. Його розкручували та відпускали. Перед ним поставала задача спіймати та розпізнати іншого гравця. При досягненні цілі, відбувалася заміна так званого сліпака.

Поширеним видом ігри в дозвіллі жителів Станіславівського воєводства була стрільба з рогаток. Створювалися цілі загони запеклих гравців. Снарядами вважалися маленькі камінці, кісточки з фруктів, а інколи все що попадало під руку. Гравець, у якого влучали автоматично падав на землю. Його, умовно, було знищено. Так званий бій припинявся коли одна із груп повністю знешкодить супротивника.

Ще одна цікава гра на влучність називалася «шпурленка». У землю забивали колик, на певній відстані від неї розміщувалася позиція, з якої кидали переважно головний убір – шапку чи кашкет. Через деякий час відстань між позицією і коликом збільшувалася. Перемагав гравець, що зробив найбільше влучних кидків.

Розповсюдженим явищем були змагання вершників на конях. У процесі гри утворювалися два загони. Частина гравців виконувала роль конів, а друга вершників. Вершники осідлавши своїх коней сходилися у бою. Перемагали той загін, який у сутичці скинув більше вершників.

Отож, дозвілля міжвоєнного періоду в Станіславівському воєводстві було різноманітним та цікавим. Більшість ігор були досить рухливими і вимагали моторності. Вони вносили позитивні фарби у буденне життя людей, даючи змогу відволіктися від роботи та просто відпочити. А як уже доведено, виконання роботи без відновлення сил дається набагато важче та не приносить бажаного результату. Розважальні ігри минулого століття являються цінною частинкою спадщини української культури. Вона відзеркалює народну культуру, дає змогу зрозуміти частинку безтурботного дитинства, в яку інколи і дорослим хочеться повернутись, особливо в

міжвоєнні роки, де ти чітко, як ніколи, розумієш серйозність кожного свого рішення, наслідки своїх дій, усвідомлюєш жорстокість випробовувань дорослого життя, після якого часто потрібно лікувати і тіло і душу.

РОЗДІЛ 2. КУЛЬТурНЕ СТАНОВИЩЕ У 1920-1930-Х РОКАХ

2.1 Розвиток освіти і науки

Вивчаючи історію Станіславова неможливо не звернути увагу на плін мистецького та культурного життя міста. У міжвоєнний період вато звернути увагу на історичний контекст. Однією з комплексних досліджень історії західно-українських земель є праця Миколи Кугутяка « Галичина: сторінки історії» [1, с.58]. В ній прослідковується парадигма відносин між польським та українським народами, організацій, які проводили активну громадську, культурну, освітню, політичну і просвітницьку діяльність. Ця інформація надає змогу проаналізувати весь міжвоєнний період. А саме всю частину культурного розвитку у Станіславівському воєводстві.

Станіславів був започаткований Андрієм Потоцьким – державним діячем, польського походження. Назва міста присвячувалася сину засновника, Станіславу. Місто розбудовувалося в досить швидкому темпі. У 1662 році воно здобуло магдебурзьке право. Спочатку, Станіславів являвся оборонною фортецею, згодом, втративши цю функцію був головним містом серед 18 районів. В XIX столітті входив до списку староств. В цей період місто було найбільшим на території, яку охоплювала Східна Галичина. Воно манило своєю самобутністю, вирізнялося внутрішньою культурою, особливими звичаями. Станіславів був центром розвитку торгівлі та промислів.

Національний склад населення Станіславівського воєводства був різноманітним. На його території проживали: і українці, і поляки, і євреї, і навіть вірмени. Їх кількість з кожним роком збільшувалась, переважна більшість проживала у містах [7, с.153]. Що ж спричиняло збільшення кількості населення воєводства? Таких чинників можна виокремити декілька: у період війни, із територій бойових дій, евакуйовувалися в безпечні місця цілі сім'ї, та залишалися там на постійне проживання, часто, люди покидали свій

дім у пошуках кращої землі, умов проживання та праці, вимушені переїзди, спричинені політичними питаннями, дискримінацією національних меншин, люди шукали прихистку. Багатогранність національних меншин, що населяли територію воєводства, також вливала на розвиток його культури, та вносила свої корективи у безпосереднє його становлення.

Перлиною для культурних осередків Галичини був Станіславів. В місті споруджувалися унікальні пам'ятки архітектури і мистецтва. В цьому числі: польський костюл. У XVI столітті при ньому діяла духовна школа [37, с.103].

Українські навчальні заклади в більшості діяли в місті та знаходилися при церковних братствах. У Станіславівському воєводстві діяло три українські церкви. Вони були не тільки місцем спокою, душевного піднесення, а й поставали хранителями духовних цінностей.

Національні меншини – євреї, вірмени, також мали свої місця духовної культури. В XIX столітті був збудований Собор, вели навчальну роботу школи, діяла власна бібліотека.

Початок культурної революції припадає на період XIX століття – початок українського національного та культурного відродження. Основні позиції в ньому займали вищі верстви населення, зокрема інтелігенція. У відродженні національне питання займало значуще місце, адже відбувалося самоутвердження українського народу, підтверджувалося його чільне місце у світовій історії [16, с.28-30].

Прослідковується активна діяльність у громадському житті. Практично, кожна людина, будь-якого походження, стану, була задіяна у суспільних процесах. Створювалися різного роду організації, проводилися тематичні вечори, культурні заходи. Відомою організацією стала створена у Львові в 1848 році Галовна Руська Рада [8, с.496]. При ній видавалася українська газета « Нова Зоря». Паралельно, у Станіславі відбулося проголошення окружної ради, що виступала каталізатором здійснення національного завдання. Серед здобутків було створення національної

гвардії. Вона складалася з членів різних народів, переважна більшість базувалася на інтелігенції.

Разом з тим, фіксувалися масові конфлікти між представниками культурного відродження та поліцією [26, с. 42].

У Львові активно вів роботу Собор руських вчених. На його засіданнях розглядалися проблемні питання вектору розвитку культурного багатства українців.

Видавництво Станіславова працювало на славу. Періодичні видання школярів і студентів « Бурсак», « Оса», « Зірка, « Руська книга» привертали увагу читачів так званим молодим, нестандартним баченням. В 1886-1939-х роках в кіосках можна було придбати « Вісник Станіславівської єпархії». Видавалися брошури, статті, які були сповнені національною свідомістю, а у їхніх рядках бурлила вільна українська кров. Разом співіснували польські видання.

Кінець XIX - початок XX століття характеризувалася буремними здобутками в політичній, економічній, та культурній сферах в Станіславові. Саме тут плідно працювали рушійні сили політичних об'єднань. Оцінюючи своє становище та розуміючи негативне відношення польського населення, українці прагнули самоідентифікації. Національні настрої пропагували Пантелеймон Куліш, Олександр Кониський, Михайло Драгоманов, Володимир Антонович. Серед популярних політичних партій вирізнялася (УНДО) українська народно-демократична організація. В міжвоєнний період на основі національно-культурного відродження виникали партії, культурні організації, відкривалися школи, гімназії, бібліотеки. Постановлювалися театральні вистави, організовувалися читацькі вечори, читалися лекції. Практично всі жителі воеводства були задіяні, або ж вносили свою лепту у просвітницькій діяльності.

Соціальні та політичні чинники часто гальмували освітній процес.

Станіславовів на початок XX ст. сміло крокував до нових тенденцій і відігравав провідну роль міст Галичини.

Освітнім здобутком вважалося відкриття українських, приватних, навчальних закладів. Їхня кількість, на основі « Рідної школи» досягала великої кількості [17, с.20]. У її кількість входили: дошкільні та народні школи, гімназії, вищі семінарії.

Значуще місце у навчальному процесі відводилося музичному вихованню дітей. Діяли шкільні хори, в деяких навчальних закладах можна було навчитися грі на якомусь виді музичних інструментів. В числі мистецьких товариств виокремлювалася « Руська (Українська бесіда». Її представники виконували виховну місію, біля них збиралося молоде покоління, яке відвідувало неодноразово читальні, організовані вечорниці, літературні вечори – все це збагачувало культуру знань молоді та позитивними враженням залишалось в їхній пам'яті.

За фізичне виховання учнів відповідали організації « Січ» і « Сокіл». Пропагувався здоровий спосіб життя, загартовувалася сила духу, випробовувалася фізична витривалість.

Діяли і жіночі організації. У Станіславові активно-настроєними жінками було організовано « Товариство руських жінок». Загальна кількість всіх організацій, спілок, товариств у міжвоєнний період складала понад 30 одиниць. Разом діяли організації різних соціальних верств і національностей. Серед єврейських осередків можна виділити такі організації: «Бар-Кохба», « Фрогсін», активну діяльність проводив театр імені А. Гольдфадена [24, с.78].

Польські товариства склали досить велику кількість. Провідну роль займали: «Товариство польських лікарів», «Музичне товариство імені С. Монюшка», «театр імені О.Фредра», «Товариство польських правників» [19, с.15-17]. Кожна організація з безпосередньою діяльністю всіх її членів, незалежна від національності творила культурну еволюцію. До праці залучалися практично всі жителі Станіславова. Таким чином, відбувався взаємообмін, культурними традиціями, історичним досвідом, складалися спільні плани на майбутнє.

Друга половина XIX століття характерною ознакою виступало створення поляками мережі шкіл. Контроль за виконанням основних задач та поставлених освітніх цілей, був покладений на створену в місті окружну шкільну раду.

Представники польської, вірменської культур вели активну культурницьку діяльність. Вони створювали та очолювали бібліотеки, навчальні заклади, писали, варті уваги, твори, вміло залучалися у громадську діяльність [20, с.68-69]. В 1787 році в Станіславові відкрила двері перша школа для дівчат. У місті також були створені місця для виховання дітей з бідних сімей, діли притулки для дітей-сиріт.

Українські діти в більшості навчалися у польських навчальних закладах. Набули популярності інститути для дівчат- « Інститут Сестер Василянок», « Інститут Марії». При них діяли школи, чоловічі семінарії, музичні школи [9, с.32-103]. Негативним явищем, спираючись на статистичні дані був факт неграмотності більшої частини людей, станом на другу половину XX століття.

В 1919 році Станіславів стає основним осередком доби ЗУНР, столицею Української Народної Республіки [31, с.52].

Згодом, у той же 1919 рік українські землі відійшли під володіння поляків. Політика стосовно українців була жорстокою. А соціальне становище бажало кращого. Тому, як наслідок, відроджують свою діяльність громадські організації, політичні партії. В повоєнний період їхнім завданням було вироблення дієвих методів боротьби за український народ і його культуру.

Постійні національні конфлікти, збройні протистояння і непорозуміння гальмували всі культурні процеси. Міжвоєнний період став своєрідною відлигою після буремних воєнних часів, але довго затриматися не зміг. Початок воєнних дій, стало початком занепаду діяльності товариств, організацій. Руйнувалося все те, що виборювалося важкою працею.

Духовна сфера тісно перепліталася з політичним життям. Часто відігравала основну роль в історичних подіях. ХІХ - першій третині ХХ століття прослідковується значні зміни у духовному житті станіславівців. Перешкод, як політичних, так і національних було вдосталь, але вони не зашкодили розвитку духовної сфери. Основними здобутками можна назвати стрімкий розвиток музичного мистецтва, зацікавлення людей у духовній освіті, поповнення списку релігійних будівель.

Згодом, в українського народу появилось конкретне бажання автономії в польському питанні. Виголошувалися гасла несмерення, боротьби з польськими шовіністами. Українці прагнули свободи, звільнення з-під польського ярма. Їх роками пригнічувала жорстока політика, цькування, нелюдське ставлення. Важливою подією післявоєнного періоду в Станіславі було утворення Головної Руської Ради, з метою захищення українського населення та його прав.

На основі історичних джерел можна прослідкувати весь шлях: становлення, сам розвиток, здобутки, трагічні сторінки Станіславівського воєводства. Проаналізувавши все, підводячи висновок можна стверджувати про нелегкий, історично вимотаний досвід міста. В ньому бурлило культурно-політичне життя, незважаючи на труднощі українці докладали максимум зусиль задля благополуччя, піднесення і розвитку власної землі. Станіславів – перлина Галичини, центр організаційного, культурного, освітнього, політичного апогею, розвитку всіх сфер життя. Він ні накого не схожий, індивідуальний, неповторний, так як і його історія.

2.2. Здобутки в галузі літератури

Населення міжвоєнного Станіслава багато читало. Матеріальне становище українських родин бажало покращення, проте грошей на книги не шкодували. Практично в кожній родині лікарів, вчителів, працівників,

урядовців, чи простих ремісників можна було знайти власні бібліотеки. Серед різноманіття книг можна було знайти не тільки твори тогочасних авторів, а й шедеври української і світової класики. Прочитані книги було прийнято обговорювати, ділитися враженнями, думками, переживаннями. В сім'ях завжди цікавилися, що читають діти, допомагали у виборі наступної книги. Часто проводилися літературні вечори [25, с.89].

Першою українською бібліотекою в місті Станіславів була «Українська читальня», яка відчинилася 9 листопада 1884 року. Вона знаходилася на другому поверсі будинку №6 на площі Ринок [13, с.89].

Перша публічна бібліотека в місті була зібрана борцем з російським царатом, політичним емігрантом Вінцентом Смагловським в 1873 році, яка спочатку діяла у приміщенні школи (тепер - вул. Незалежності, 17). Дітяч подарував місту 14 скринь книг - 1037 назв, а загалом його книгозбірня нараховувала 3500 видань. Згідно із твердженням краєзнавця І. Бондарева, у міжвоєнний період міська бібліотека містилася на вул. Карпінського (тепер - вул. Галицька, 7). На кінець 1920-х років бібліотечний фонд досяг 30 тис. примірників. Також у Станіславові діяли приватні бібліотеки та читальні. В «Інформаторі міста Станіславова» від 1929 року вказано такі читальні: Бодєка Адольфа на вул. Сапїжинській, 8 (тепер - вул. Незалежності), Гасклера Мар'яна на вул. Сапїжинській, 19, Ясельські Романа на вул. Сапїжинській, 4, «Ренесанс» на вул. 3 Мая, 19 (тепер - вул. Грушевського). Ці «випозичальні» існували при книгарнях [23, с.89].

Розповсюдженим явищем були книгозбірні при громадських організаціях «Українська бесіда», «Просвіта», «Союз Українок», «Скала» та інші. Наприклад, філія «Просвіти» у Станіславівському воєводстві на 30 червня 1930 року налічувала 168 читалень. Відомим є випадок, коли на Княгинині силами громадськості була закрита корчма Бауха, а на її місці побудований будинок читальні «Просвіти».

Шкільні ж бібліотеки створювалися за підтримки товариства «Рідна школа». При її гуртках, у міжвоєнний період працювало більше 650

бібліотек, а при головнім управлінні товариства - велика книгозбірня педагогічної літератури.

Свою книгозбірню мала і студентська організація « Молода громада». Сам фонд студентської бібліотеки був сформований за рахунок членських внесків, щоб зекономити кошти літературу замовляли безпосередньо у видавництвах та друкарнях [35, с.88].

Не менш вартою уваги була Єпархіальна бібліотека УГКЦ, яка також діяла в Станіславівському воєводстві. Для неї митрополит, Андрей Шептицький передав 4 тисячі книг із власного книжкового фонду. Католицькі читальні організував Станіславівський єпископ Григорієм Хомишином були відкриті католицькі читальні.

Практично у кожному навчальному закладі в працювала шкільна бібліотека. В ній були тільки художня література, публіцистика, періодика, довідкова література, ноти та сценарії свят, на той час дуже популярні історичні твори. Забезпечення учнів підручниками було на відповідальності безпосередньо батьків. Одним із варіантів було купити підручники, які вже були в ужитку.

Таким чином, у Станіславові на 1929 рік працювало 9 книгарень. Крім вказаних вище, книжки можна було придбати також у « Бистриці» в Пасажі Гартенбергів, крамниці Айзенштейна Н. і Сина на вул. Карпінського, 14, Вайденфельда Е. і Брата на вул. Карпінського, 7, Робінсогна Августа на вул. Гославського, 8 (тепер - вул. Чорновола). Єдина українська книгарня була розміщена на вул. Собеського, 20 (тепер - вул. Січових Стрільців).

Цінова політика на книги коливалася в межах від 20 грош за дитячу книжечку до 4,5 злотих за книжку знаного автора. У самих видавництвах книги коштували значно дешевше. Наприклад, білет в театр коштував від 50 грош до 3 злотих, а похід « до кіна» вартував станіславівцю ще дорожче [20, с.55].

Одними з популярних в міжвоєнній Галичині були твори Ірини Вільде: « Метелики на шпильках», « Б`є восьма», « Повнолітні діти», « Химерне».

Користувалися попитом і твори мандрівниці « Чар Марокко», « З серце», Софії Яблонської - романтично-пригодницькі « Країни рижу та опію», Наталени Королевої « 1313», « Без коріння», « Непоборні», « Далекі обрії», « Предок», « Сон тін», Катрі Гриневичевої стричн « Шестикрилець», « Шеломи в сонці», поетичні твори Уляни Кравченко, Святослава Гординського, Ігоря Антонича, Богдана Кравціва, твори для дітей Константи Малицької, Романа Завадовича, Богдана Гошовського, Марійки Підгірянки та багато інших. Надзвичайно популярними серед тодішньої молоді були твори Уласа Самчука « Марія», « Гори горять» , а особливо трилогія «Волинь» - цю книгу неможливо було знайти, адже вона не виходила з читацьких рук. З захопленням молодь опрацьовувала твори Юрія Липи «Козаки в Московії», «Нотатки», «Призначення України». Наприкінці 1930-х років галичан зачарувала повість Дарії Ярославської «Полин під ногами».

В Галичині видавалися та не менш охотно читали класиків - Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку. Навіть малописьменні селяни знали напам'ять увесь « Кобзар». Перший том якого, у 1934 році був виданий в Станіславові [13, с.89].

Українці читали й польську літературу. Це зумовлювало те, що багато творів зарубіжної класики перекладалися тільки польською мовою. Хоча був інтерес і до саме польських літературних здобутків. Як поляки, так і українці читали Тадеуша Голлендера, Цецилію Маріон, Фердинанда Гетеля, Леопольда Стаффа, Казимира Вежинського, Марію Павліковську. Популярним був єврейський письменник Бруно Шульц [26, с. 6].

Саме в Станіславові у 1930 році було розпочато видання Української загальної енциклопедії в 3-х томах, яке завершили в 1935 році [12, с.59]. Для міжвоєнного періоду був характерний друк уривків з літературних творів. Тому молодий письменник завжди мав можливість донести свій твір до читача. Наприклад, в газеті « Станіславівські вісті» за 1937 рік можна було прочитати твори Богдана Жорського, Ірини Вільде, Фердинанда Гетеля, Цецилії Маріон, спогади Теофіла Окуневського та Костя

Левицького. Саме в популярному журналі « Нова хата» за 1935 рік вперше побачила світ перша частина трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках».

Неодноразово в періодичних виданнях друкувалися літературні огляди та рецензії. У «Новій хаті» виходили рубрики «Що читати» та «Нові книжки». Анонси літературних творів інколи нагадували рекламу [11, с. 2].

Про важливе значення літератури в житті міжвоєнних галичан свідчить і велика кількість літературних журналів, які представляли найрізноманітніші ідеологічні та світоглядні спрямування: «Літературно-науковий вісник», «Поступ», «Дзвони», «Нові шляхи», «Вікна», «Назустріч», «Зеркало», «Критика», «Дажбог», «Новий час» та ін.

Найпопулярніші книги удостоювалися літературної нагороди Товариства письменників та журналістів. Так, премію в сумі 1500 зл. у 1934 році поділили Святослав Гординський, Галина Журба, Богдан Кравців, Степан Левинський, Жигмонт Процишин. А у 1936 році другу премію (першої не призначили) отримала Ірина Вільде. [32, с.55].

2.3 Архітектура та мистецтво

Польська дослідниця Е. Горнова, яка вивчала соціально-економічні стосунки Галичини наприкінці XVI – початку XVII століть класифікувала різновиди професії ремісників і вперше виділила діяльність людей , що займаються роботою з металом. В зазначений історичний період на території Станіславівського воєводства набуло поширення ковальство. Практично в кожному селі та місті жили майстри по металу. Із відомих : Косів, Уторопи, Снятин, Коломия, Галич, Калуш, Войнилів та багато інші манили своїми талантами – так званими чарівниками, які із шматка простого металу виготовляли від підков до шедеврів, що милували око і ставали прикрасою подвір'їв, будинків. Часто навіть при замках працювали особисті ковалі [35, с.20].

У 1662 році ковальська справа займала провідне місце у списку ремесел. У Станіславові створювалися цілі цехи, де працювали ремісники з різних сфер. Станом на 1709 рік у місті налічувалося близько 50 ремісничих родин. З них 6 ковалів. Загалом, вони були вмільцями у вісімнадцятьох спеціальностях [22, с.56]. Це було позитивним явищем, адже позитивно впливало на економічний стан воєводства і розвиток його культури. Приміром, ремісники отримували привілеї, що заохочувало їх до ще більш продуктивної праці. Наприклад, в 1729 році призначення цих пільг було проведено шляхтичем Юзефом Потоцьким [22, с.61].

Кінець XVII століття знаменувався розквітом ремісничої праці, розвитком торгівельної справи, розвитком різних промислів. В 1860 році працювала кредитна спілка ремісників та промисловців. [30, с.13-38]. Інформація про розвиток ремесел узагальнювалася у періодичному виданні: «Будівельна гарячка», «Господар и прамишленник» [14, с.18]. Ознайомитися з результатами роботи ремісників візуально можна було на численних ярмарках, виставках. Ковані вироби на початку XIX століття набули масового застосування у архітектурі міст і сіл. Практично кожна будівля красувалася дотиком ковальської руки. Так і мав індивідуальний, неповторний стиль оздоблення будівель. Найпоширенішими були ковані балконні огорожі, перила, укріплення у формі решіток, брами, оздоблення віконних рам, дверей. На замовлення виготовлялися персональні речі: ножі, рамки до картин, снастя до камінів, печей та багато інших. У вмілого ремісника із чударнацької, на перший погляд забаганки замовника, в результаті виходив авторський, цінний виріб. У ковальській справі застосовувалася фантазія, творчість. У кожного ремісника прослідковувався тонкий стиль.

Особливостями цілісної артини, оздоблення кованими виробами міст, було поєднання деталей різних стилів та ознак. Певні об'єкти архітектури споруджувалися відповідно до індивідуального проекту професійних митців. А деякі оздоблювалися за смаком ковалів, і до речі,

виходили не гірше. Та в обох випадках результати праці віддзеркалювали культуру, побут, власне, життя людей [24, с.90-93].

Де ж обучалися ковальської справи майбутні ремісники? У міжвоєнний період було відкрито ряд професійних і фахових шкіл [26, с.74]. Деяка частина опановувала справу від батька чи дідуся. А ті, що навчалися проходили практику у ремісничих цехах. При завершенні навчання перевіряли свою професійність, здаючи іспити [3, с.64].

Стосовно розміщення кузнів, то в селах вони розміщувалися біля дому, або споруджувалися на окремих особистих земельних ділянках. У містах ковалі часто винаймали приміщення та оснащували в них місце роботи, або ж працювали при замках.

У створених цехах працювали ремісники, що мали близько десятка спеціалізацій. В Станіславівському воєводстві у 1938 році діяло 2 цехи, що спеціалізувалися на обробці металевих виробів. У першому, з 1858 року працювало близько 110 чоловік. Ремісники займалися ковальством, токарством заліза, мосяжництвом, гравіюванням, виготовленням бляшаних виробів. З 1928 року працював другий цех. 43 майстра, серед яких більшу частину складали ковалі, меншу – представляли колодії, які займалися виготовлення коліс, плідно працював також [25, с.89]. У Станіславові у 1916 році відкрила свої двері, для вмілих людей фабрика металевих виробів «Silvinia» [40, с.7]. Її послугами часто користувалися при створенні проектного комплексу певного об'єкта. Схожими джерелами професійної консультації були: механічні майстерні Адольфа Флешера, Ісака Вейтцена, Антона Шіфнера і багато інших, фабрика «Віз», що працювала ще з 1920 року і могла запропонувати ексклюзивні вироби з кольорового металу. Вони дуже часто доповнювали архітектурні ансамблі, токарня по спеціалізації створення металів жовтого забарвлення [40, с.13].

Таким чином, в міжвоєнний період Станіславівське воєводство, змінювалося як внутрішньо так і зовнішньо. Архітектура міста збагачувалася з кожним днем все новішими спорудами. А наявність талановитих

ремісників, майстрів та ковалів свідчило про унікальність створення «архітектурної історії Станіславова», яка і сьогодні вражає нас, пригадує сторінки історії, що відобразилися на стінах будинків, навіює атмосферу минулого, передає відгомін наших предків. Нашим завданням є збереження даного нам культурного скарбу, щоб у свою чергу передати його новому поколінню.

РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В ШКОЛІ

Вивчення історії у школі є невід'ємною частиною навчальної програми та незмінним компонентом цілісного навчання. Одним із завдань вчителя являється не просто навчити дітей певних понять, а виховати соціально відповідальну, культурно-зберігаючу, толерантну особистість та допомогти розкрити їй свою індивідуальність [17, с.59].

Часто діти і дорослі складають плани на майбутнє, деякі з них досягають успіху, частина приречена на провал. Чому? Ми часто орієнтуємо увагу на собі та своїх потребах не враховуючи явищ, що відбуваються навколо нас. Все наше життя так як історичний процес залежить від людської діяльності, взаємодії з суспільством. Тобто, ми самі творимо історію, але такі поняття, як рівень культури, діяльність інших людей, політичні процеси вносять свої корективи. Наприклад, учень має виконати домашнє завдання: скласти хронологічну табличку на тему: «Політичні партії Станіславівського воєводства у міжвоєнний період», яке він виконувати не має бажання, тоді у нього виникає, на його думку, геніальна ідея – наступного дня списати домашнє завдання у однокласника. Та виявляється, що учень не має виконаного завдання, адже йому було задано інше завдання. Такі, на перший погляд смішні дитячі сюрпризи переростають у дорослі і досить серйозні, якщо ми не вчимося відповідальності і надалі не будемо враховувати людського фактору у життєдіяльності.

В ідеалі, навчальний процес повинен проходити у постійній взаємодії вчителя з учнем. Де обидва члени виступають суб`єктами навчання. Застосовується різноманітні форми та методи. Вони урізномантніють, додають невимушеності, викликають зацікавленість у вивченні нового, дають можливість знайти підхід до кожного учня [17, с. 42].

Важливим чинником у навчальному процесі являється вміло організований вчителем навчальний процес, у процесі якого учень досягає

самостійного виконання певних завдань, засвоює нову інформацію, навчається, але при всьому сам того не помічає. До видів такого навчання можна віднести дослідницьку роботу. Наприклад, при вивченні історії Станіславова, безпосередньо потрібно звертатися до різного роду джерел. Отриману з них інформацію узагальнювати, аналізувати і робити певні висновки, тобто досліджувати історичний процес на основі багатогранної інформації.

Розглянемо особливості вивчення теми: «Культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період» на уроках історії у школі [29, с. 34]. Перш за все при вивченні даної теми у вихованців повинна сформуватися хронологічна компетентність. Вони зможуть чітко окреслювати роки міжвоєнного періоду, виокремлювати основні дати культурного розвитку міста, його освітніх здобутків. Не менш важлива просторова компетентність, освоївши яку діти будуть вміти візуалізувати територію Станіславівського воєводства, місць розміщення політичних партій, об'єкти осередків культурницької діяльності. Застосування інформаційної компетентності допоможе у роботі з історичними джерелами: архівними документами, періодичними виданнями, історичними працями, брошурами, в яких можна буде знайти відповіді на всі запитання стосовно становлення і розвитку Станіславова сьогодні – Івано-Франківська у міжвоєнні роки. Мовленєва ж компетентність дозволить грамотно висловлювати власні думки, щодо даного історичного періоду і безпосереднього життя українців, їхнього побуту та дозвілля. А також письмово виконувати завдання по даній темі.

Робити правильні висновки, аналізувати певні явища, пояснювати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливали на культурний розвиток воєводства, з'ясувати значення діяльності українців у різних сферах, характеризувати концепції політичних, культурних і освітніх організації допоможе логічна компетентність. А сформулювати власну,

можливу версію розгортання історичних подій й дати конструктивну їй оцінку підтримає аксіологічна компетентність.

Форма проведення даного уроку може бути різноманітною. Отож проаналізуємо основні з них. Словесний метод навчання характеризується застосуванням бесіди, обговорення. Такий тип уроку називається – урок-дискусія, бесіда, усний журнал, розповідь, діалог, рецензія. При вивченні історії культурного розвитку в міжвоєнні роки в Станіславові, на такий тип уроку можна запропонувати для обговорення такі питання: Що стало причиною відновлення роботи політичних організацій у зазначений період?, Чому в місті надавалися привілеї для ремісників? У чому заслуга ковалів Станіславвіського воєводства? Охарактеризуйте навчальний рік українського гімназиста у міжвоєнний період? Опрацювання цих та багатьох інших проблемних питань, може призвести до дискусій, але саме їх процесі буде втілюватися в реальність активне навчання [35, с. 46].

Уроки: екскурсія, дослідження матеріальної частини культурного розвитку, виконання практичних, лабораторних завдань, кіно-уроки, перегляд презентацій, відеоматеріалів, історичних фільмів, фотоматеріалів, все це відноситься до наочного навчання. Вивчаючи дану тему, можна запропонувати для перегляду фотоматеріали культурних споруд, архітектурних ансамблів, структури містобудування Станіславова, або ж організувати екскурсію у це прекрасне місто, тим самим надавши особисту можливість побачити все на власні очі. Творчим завданням можна побавити бажаючих учнів створити відео-путівник для туристів по культурних пам'ятках, датування яких сягає міжвоєнних років.

Розглянемо алгоритм дій при вивченні фото джерела:

- спочатку словесно окресліть все що ви бачите на фото;
- виокремить розміщені на фотографії предмети;
- охарактеризуйте дію на фото;
- дозвольте собі пофантазувати: з'ясуйте причину та наслідок даного фотознімка;

- детально ознайомтеся з усіма видами передачі інформації через фото – підписи, гасла, реклама;
- спробуйте з'ясувати дата створення фотоджерела;
- проаналізуйте взаємозв'язок отриманої інформації та фтогрфії;
- доведіть відповідність до певного історичного періоду, або спростуйте;
- проаналізуйте всю отриману інформацію з фото джерела та зробіть відповідні висновки.

У шкільних підручниках, довідниках, інтернет джерелах часто зустрічаються карикатури певного явища, подій чи окремих постатей. Тому варто знати два основні етапи їх опрацювання - опис і аналіз, та їх складові:

- розпізнайте всі об'єкти на зображенні;
- вкажіть за допомогою яких художніх засобів створена карикатура;
- з'ясуйте до якого періоду відноситься дана ілюстрація;
- охарактеризуйте події, що символізує дане зображення;
- у хорошому чи поганому світлі відображено героїв карикатури, або ж позитивну чи негативну сторінку історії висвітлює;
- з'ясуйте причину та наслідки створення даної карикатури.

Домінуючим методом навчання являється ігрова форма. Вона базується на створенні певних ситуацій, що переносяться в реальну гру [41, с. 28]. Наприклад, урок може проводитися у формі КВК, турніру, псевдо мандрівки, вікторини чи вистави. Для учнів можна запропонувати участь у грі, де дві команди змагаються за звання «генія Станіславівської історії». Для проведення КВК готується блок завдань для командної гри. Ще одним варіантом проведення уроку може бути постановка вистави на тему: «Ремісник - професія чи захоплення». Кожен учень класу отримує завдання: розкрити постать станіславівського ремісника, показавши фрагмент з його життя, звичайно з допомогою властивого для того періоду одягу, так званих сценічних образів [41, с. 81].

Практично всі форми проведення уроку є пізнавальними й цікавими, головне грамотно спланувати час та організувати навчальний процес. При залученні дітей у цікаві види роботи вони легше сприймуть і засвоїть новий історичний матеріал. Зможуть проявитися, як творча особистість.

При розподілі завдань між учнями класу необхідно бути уважним. Потрібно звертати увагу на рівень успішності тієї чи іншої дитини та у відповідності до складності завдання розподіляти їх. Можна дати можливість учням самостійно вибирати свої завдання, обзначаючи тільки кількість балів за його виконання.

Після повного опрацювання нової теми, обов'язковим етапом є закріплення та повторення вивченого матеріалу. Підсумкові та контрольні роботи посідають провідну роль його реалізації. При незадовільній оцінці й бажанні її виправити потрібно завжди підтримувати та надавати таку можливість школярам.

Розглянемо більш детально саму дослідницьку роботу, яку можна поділити на три етапи.

Перший етап: при ознайомленні з певним джерелом у 5-7 класах бажано дотримуватися такого алгоритму дій, а саме:

- з'ясувати автора, проаналізувати якомога більше інформації про нього, ознайомитися з датою написання власне роботи;

- вивчити період, явище, чи постать яким присвячене джерело;
- опрацювати зміст, виокремити загальні положення викладеного;

Другий етап: переважно притаманний для використання у 8-9 класах.

- з'ясувати причину написання документа;
- визначити стиль і жанр написання;
- при наявності виокремити власні зауваження.

Третій етап: характерний для роботи учнів у 10-11 класах

- визначення цінності документа;
- підтвердження правдивості інформації;
- дати відповідь на свої запитання;

- виразити своє враження від документа і роботи над ним.

Лабораторно-практична робота учнів полягає спершу у мотивації, потім поступовим ознайомленням із завданнями, згодом їх самостійне виконання і наприкінці узагальнення інформації та підведення підсумків.

Робота учнів з джерельною базою має свої нюанси:

- список джерел повинен відповідати шкільній програмі;
- джерела здобуття інформації повинні відповідати можливостям учнів, тобто безвідповідальним рішенням буде доручення учневі наприклад, шостого класу опрацювати наукове джерело в декількох томах, або ж з програми 10 класу чи на невідомій для нього мові. Всі критерії повинні відповідати віковій категорії учнів та їхній спроможності;
- опрацювання джерела повинно проходити з урахуванням засвоєних учнем методів роботи;
- науковість і зовсім нова інформація для учня, при використанні різнотипних історичних джерел;
- відкидання джерел з невідповідною інформацією, або складною формою викладу певних тверджень;
- вибірковість, надання пріоритетності цікавим за змістом джерелам.

У разі виникнення труднощів при роботі з джерелами, вчитель допомагає, пояснюючи незрозумілі деталі та підказує основні компоненти дослідницької роботи.

Виконання поставлених завдань на уроці може відбуватися, як індивідуально, так і в парах або групах. Самостійна робота дозволяє випробувати власні сили і у певних випадках покладатися тільки на них. Групова робота розвиває комунікативні здібності учнів, навчає раціональному докладанню сил для здійснення спільної мети. Проводячи історичну паралель, можна навести такі приклади: активна діяльність одного громадського діяча Станіславівського воєводства була позитивним явищем, та його труд у поєднанні з діяльністю однодумців і створеній та

конкретизованій парадигмі організації принесе набагато більші плоди. Або 50 одиниць вироблених металевих речей одним ремісником потребує більше часу, сил і затрат, чим виконання такого замовлення в цеху, групою з 15 чоловік.

Ознайомлюючи учнів з освітнім розвитком Станіслава варто зупинити увагу дітей на умовах навчання, складнощах, дискримінації національних меншин, харчуванні, дисципліні у навчальних закладах міжвоєнного періоду. У обговоренні можна задати запитання: Що найбільше вас вразило у буденному шкільному житті станіславівської молоді?

Завершення уроку проводиться на основі узагальнення знань, обговоренні питань, та допущених помилок під час виконання завдань. Підводяться підсумки, як вчителем та і учнями класу. Оголошується домашнє завдання, в залежності від потреб повідомляється форма проведення наступного уроку.

У післяурочний час вчитель може на прохання учнів провести консультацію щодо опрацювання відповідних джерел до теми, дати відповіді на хвилюючі питання, поспілкуватися з індивідуальними учнями, стосовно їхньої успішності.

Розглянемо структуру факультативного заняття на тему: «Культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період»

Тема: Культурно-освітнє та релігійне життя Станіславського воєводства.

Мета:

Навчальна:

- проаналізувати культурний розвиток у Станіславівському воєводстві у міжвоєнні роки; / *інформаційна*
- з'ясувати сладові повсякденного життя в місті; / *інформаційна*
- проаналізувати сферу освіти у Станіславівському воєводстві у 1921-1939 рр.; / *інформаційно-хронологічна*

- проаналізувати соціальний стан жителів Станіславова; / *інформаційна*

- навчити учнів самостійного опрацювання інформації та застосування її на уроці; / *логічна*

Розвивальна:

- закріпити знання учнів з вичення даної теми (на основі письмових, усних відповідей та виконаних завдань: вправи « Чиста совість», « Асоціативний кущ»); / *логічна*

- сприяти розвитку навичок роботи з історичною картою (завдання: показати на карті наприклад, кордони Станіславівського воєводства ХХ століття.); / *просторова*

- розвинути хронологічну компетентність, розслідкувавши парадигму міжвоєнних років; / *хронологічна*

- розвивати вміння визначати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями (запитання-відповідь, наприклад: перерахуйте зовнішні чинники, що впливали на розвиток культури у Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період.) ; / *логічна*

- ормувати вміння характеризувати історичні постаті (Назвіть головних провідників політичних осередків Станіславова.) ; / *аксіологічна*

Виховна:

- виховувати громадянську відповідальність на прикладі діяльності провідників культурно-освітніх організацій Станіславова у міжвоєнні роки; / *особиста*

- формувати зацікавлення до вивчення історії розвитку українського національно-культурного руху; / *аксіологічна*

- виховувати повагу до історичного минулого, зокрема досягнень в культурній діяльності Станіславівського воєводства, дітей, які незважаючи на труднощі здобували освіту у міжвоєнні роки.;

/ *аксіологічна*

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (вправа « Чиста совість»); */мовленнєва*

Бажані результати: учні будуть вміти окреслювати досягнення Станіславівського воєводства, характеризувати умови розвитку культури в роки Української революції; порівнювати розвиток культурних процесів, робити логічні висновки щодо політичного життя.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник з історії України 10 клас, Струкевич О.К., карта «Західно-українські земелі у міжвоєнний період», роздатковий матеріал.

Хід уроку

Організаційний етап уроку.

Доброго дня діти! На сьогоднішньому уроці ми постараємося детально проаналізувати культурно-освітнє життя в Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період. Бажаю Вам продуктивної праці і успіхів!

Перевірка домашнього завдання. Проходження тестів на платформі «Quizizz». *(інформаційна, логічна)*

Мотивація навчальної діяльності. Перегляд відеоматеріалу: « Станіславів у вирі міжвоєнних відбудов». Після, обговорення побаченого. *(аксіологічна)*

Актуалізаційний етап. Проведення гри « Сніжний Ком». Кожен учень повинен сказати пов'язане з темою твердження. *(інформаційна)*

Етап вивчення нового матеріалу.

Розвиток Станіславівського воєводства у ХХ столітті відзначалося бурхливістю, та відзначалося численними культурними здобутками. Серед яких: відчинила свої двері духовна семінарія, почала працювати українська гімназія та ряд нових навчальних закладів, будівництвом архітектурних ансамблів, запуском ремісничих цехів і фабрик, активною діяльністю політичних партій. Разом з тим проводилися протести, що висвітлювали непокору тодішній владі та бажання незалежності українського народу.

Робота з історичним джерелом. Проаналізуйте фрагмент архівного документа про розвиток ремесел у Станіславові.

Робота з контурною картою. Позначте місця розміщень релігійних осередків.

Робота в групах: Заповніть хронологічну таблицю культурних здобутків міста. *(інформаційна)*

Систематизація знань.

Повторення вивченого у формі бесіди:

Дайте відповіді на запитання.

1. Що на вашу думку відіграло вирішальну роль у створенні Західно-Української Республіки? (логічна)
2. Перерахуйте зовнішні чинники, що впливали на розвиток культури у Станіславівському воєводстві у міжвоєнний період. (інформаційна)
3. Назвіть головних провідників політичних осередків Станіславова. (інформаційна)
4. Яке відношення вчителів гімназій було до національних меншин у міжвоєнні роки? (інформаційна)
5. Перерахуйте характерні особливості оздоблення будинків у воєводстві. (інформаційна)
6. Які розважальні ігри були популярними під час дозвілля українського народу? (інформаційна)
7. Чи надавалися у навчальних закладах пільги дітям держслужбовців? Чому? (інформаційна)
8. Назвіть основні спеціальності ремісників. (інформаційна)
9. Які архітектурні пам'ятки Станіславова збереглися до сьогодні? (інформаційна)

10. Яке матеріальне становище українського селянина було у міжвоєнний період? (інформаційна)

Робота у парах. Складіть Асоціативний кущ до словосполучення

1. « міжвоєнний період» (інформаційна)

Робота з історичною картою. Покажіть на карті: (просторова)

1. Кордони Станіславівського воєводства ХХ століття.
2. Територію поселень єврейського народу.
3. Міста, де працювали ковалі.
4. Територію поселень вірменів
5. Міста, де проводилася найактивніша освітня діяльність.

Вправа « Чиста совість» На дошці пишемо декілька тверджень: я навчився, мене здивувало, я вражений, мені не сподобалося, було цікаво виконувати. Кожен учень повинен висловитися використавши одну із цих фраз. Таким чином буде підведено підсумки уроку. (мовленнєва)

Домашнє завдання. Опрацювати відповідний параграф підручника, підготувати коротеньку брошуру про один із культурних , політичних чи освітніх закладів, підготуватися до її презентації.

Проведене заняття дасть змогу познайомитися учням з повоєнною культурою Станіславівського воєводства. З допомогою різних форм роботи наповнить навчальний процес новими барвами, допоможе здобути нові компетентності та вдосконалить вже освоєні.

Плідна праця на занятті адаптує дітей до продуктивної роботи, надасть можливість самостійної і групової роботи.

Кожна історична тема має свої особливості, бажані форми подання інформації. Своєрідні джерела дослідження. Та всі без винятку пов'язані між собою тісними історичними перипетіями і залежністю від людської життєдіяльності.

Вивчення минулого є невід'ємною складовою сьогодення, щоб не допускати повторення помилок в майбутньому.

Вдосконалення методів, форм роботи педагога буде відбуватися постійно, адже суспільство не стоїть на місці, на зміну сьогodнішнім поколінням приходять нові, уже з іншими цінностями та баченням, а отже і підхід до них потрібно шукати новий.

Формування особистості починаєть ще з раннього дитинства, під впливом оточуючого середовища, внутрішніх процесів, так само шкільного життя, впливу однолітків вчителів, навіть пережитих шкільних подій, дитина, як губка спочатку все сприймає близько до серця, але з кожним днем дорослішає, мужніє, набирається досвіду, проходить свій життєвий шлях. І вже вона безпосередньо впливає на інших людей та історичні процеси.

ВИСНОВКИ

Культурні процеси, які відбувалися на території Станіславщини в міжвоєнні роки розвивалися стрімко. На нього впливали численні події у зовнішньому та внутрішньому середовищів. До зовнішніх відносилися: політична нестабільність, бажання українського народу автономії від Польщі, злісна боротьба задля досягнення мети, післявоєнна розруха, численні зазіхання на українські території. До внутрішніх відносилися: постійні конфлікти між національними меншинами, їх дискримінація, катастрофічно низький рівень освіченості станіславівців, не благонадійне матеріальне становище, зате набувало широкого значення освоєння ремесел, різноманітних спеціальностей, активна діяльність лідерів політичних партій, відкриття освітніх закладів. На території Станіславівського воєводства проживало близько 31 етнічної спільноти. Цивілізаційна відсталість потребувало від польського уряду великих фінансових і матеріальнотехнічних ресурсів для виправлення такого становища, особливо в культурноосвітній сфері.

Хід етнокультурних процесів безпосередньо залежав від особистого розвитку кожного українця, його рівня освіти, діяльності у громадській сфері життя міста, становлення національної свідомості. В ХХ столітті на Станіславщині проживало 80 % українців за походженням. Протяго 1920-1930-х роках прослідковуються суттєві зміни у культурно-політичній активності. Свою роботу розпочало ряд політичних об'єднань, культурних організацій. Вони стояли на сторожі української національності.

Маючи приклад радянської України деякі партії переходили на революційну форму боротьби з польським пануванням, і бажанням воз'єднатв українські землі, та все ж значущих здобутків не було. Манила західно-українські землі і нова економічна політика, яка часткова покращила матеріальний стан населення, всіляко підтримувала народне господарство, тим самим покращуючи добробут українців.

Етнокультурні відносини попри свою складність знайшли компроміс в 1920-1930-х роках у взаєминах українців та поляків стосовно взаємної підтримки. Але це не допомогло перекреслити призириле польське ставлення, постійні переконання щодо створення української нації польськими націонал-демократами. Перекручування історичних фактів відбувалося досить часто і приносило тільки негативні наслідки.

Освітній розвиток Станіславського воєводства маленькими, але впевненими кроками змінював ситуацію на краще.

Одним із дієвих інструментів розвитку вважалося шкільництво. Освітня політика польської держави була спрямована на ліквідацію шкіл із національними мовами викладання.

Тому освітні можливості Станіславщини втілювали тільки приватні форми шкіл. Такі навчальні заклади в більшості випадків працювали за підтримки культурно-освітніх організацій. Що допомагало зберегти свою ідентичність декільком групам національностей.

Питання релігії та духовності надто тісно перепліталось з політичною діяльністю. Польща проводила аналогічну політику стосовно і цього питання. Суцільне ополячення українських земель було основною ціллю польської влади.

На цьому етапі вона підтримувала нечисленні, однак впливові проросійські кола в обмін на проголошення польською Православною церквою незалежності від Московського патріархату. Ці події пробудили національно-культурний рух Станіславщини, який виступав проти обох концепцій діяльності церкви в майбутньому. Ідеалом вважалася ні від кого незалежна, ні з чим не пов'язана, українська національна церква у незалежній державі.

Дослідження даного історичного періоду базувалося на аналізі культурно-освітнього розвитку Станіславського воєводства у міжвоєнний період. Об'єктом дослідження виступали культурні організації, освітні

здобутки: відкриття нових навчальних закладів та реформування старих, підвищення рівня освідченості українців.

Значну увагу приділялося містобудуванню, архітектурним пам'яткам, неповторним, кованим оздобленням, ремісничій справі, в тому числі ковальській.

До уваги взято спосіб відпочинку, проведення дозвілля у міжвоєнні роки. Здивувала легкість та безтурботність у вільний час та принциповість і категоричність у буденності.

Історіографічною основою даної роботи представляються праці присвячені культурно-освітнім відносинам Станіславщини.

У дослідженні поєднано чинники політичного, релігійного, культурного, соціального та економічного життя воєводства у міжвоєнні роки.

Вичення даної теми на уроках у школі допоможе поглибити знання про Станіславівське воєводство – нині Івано-Франківську область. При задіянні дітей в активному навчальному процесі приведе до опанування ними нових компетентностей, а також підвищить рівень обізнаності в сфері культурного розвитку міст України.

Знання нашої історії є прямим обов'язком кожного громадянина, адже без досвіду минулого ми не зможемо гідно взаємодіяти в теперішньому часі, та складати плани на майбутнє. Як бачимо, перекручування історичних фактів, паплюження світової історії, на жаль, припустимий, реальний факт сьогодення. Воно наразі є однією із трагічних, жахливих, небезпечних сторінок української історії. Зараз ми, як ніколи повинні об'єднатися задля досягнення спільної мети. Кожен з нас має докласти свою лепту у створенні новітньої української історії. Пам'ятаймо про наше минуле, трудімося у теперішньому задля світлого, вільного і головне мирного майбутнього. З нами Бог і правда. Все буде Україна!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані джерела:

1. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. У 2 т. / [Відп. ред. Ю. Сливка, упор. Т. Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів, Л. БатракПлодиста, Ю. Сливка, Л. Федоришин]. К.: Наукова думка, 1995. Т. 1 (1939– 1953). 752 с.; Львів : Місіонер, 1996. Т. 2 (1953–1966). 920 с.

2. Реабілітовані історією. Львівська область. Книга перша. Львів, 2009. 768 с. 240.

II. Монографії, статті, брошури:

3. Бабенко Ж. Використання методу проектів при викладанні історії в сучасній школі. Нива знань. 2005. №3. С.34-36.

4. Базильчук Л. Організація позакласної роботи в загальноосвітній школі як педагогічна проблема. Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Черкаси: Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. С.4-5.

5. Богодист І. Соціалістичне будівництво в західних областях УРСР (1945– 1950 рр.). К., 1961. 176 с.

6. Василик П. Велика сила молитви // Реабілітовані історією. Івано-Франківська область [Текст]: у 5-х т. / Упор. Л. Вардзарук. Т. 2: Місто Івано-Франківськ, Богородчанський, Верховинський, Надвірнянський райони. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2001. – 648 с.

7. Вознюк О. Відновлення освітньо-культурної сфери західних областей УРСР на завершальному етапі Другої світової війни та перші повоєнні роки в 264 контексті реалізації політичних пріоритетів сталінського тоталітарного режиму // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. 2015. Вип. 2. Ч. 4. С. 44–48.

8. Глухова Г. Позакласна робота як засіб підвищення ефективності уроку: Посібник для вчителів. К.: Рад.школа, 1983. 119 с.

9. Гулай В. Кадрова політика радянського режиму в західних областях України (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2002. Вип. 37. С. 190–204.
10. Докаш О. Радянська стратегія та практика політичної мобілізації населення Західної України в умовах військово-політичного протистояння на завершальному етапі Другої світової війни // *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2014. Вип. 4. С. 224–233.
11. Жбанова К. Становлення та розвиток органів організованого набору робітників та їх переселення в УРСР (1943–1991 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2014. Вип. 2. Ч. 3. С. 87–93.
12. Зінов'єва Т. Формування ключових компетентностей учнів. Директор школи. 2016. №42. С.19-21.
13. Земзюліна Н. Формування позитивного міжнародного іміджу СРСР крізь призму діяльності громадських організацій та добровільних товариств у 1920–30-х рр. // Вісник Черкаського університету. 2014. Вип. 29 (322). С. 104–109.
14. Ільницький В. Форми та засоби ідеологічної роботи радянської адміністрації, спрямовані проти підпілля у Карпатському краї ОУН у другій половині 1940-х рр. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. 2015. Вип. 24. С. 101–107.
15. Іщук О., Ніколаєва Н. Діяльність молодіжних структур ОУН у повоєнні роки (1945–1948 рр.): деякі аспекти проблеми // Український визвольний рух. Львів, 2006. Збірник 7. С. 232–242.
16. Киданюк А. Соціальне становище селян західної України у 1944–1950 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. 2010. Вип. 2. С. 178–183.
17. Кісь О. Жіночий досвід участі у національно-визвольних змаганнях на західноукраїнських землях у 1940-50-х. // Схід-Захід: історикокультурологічний збірник. 2009. Вип. 13–14. С. 101–125.

18. Кондратюк К. К., Леськів М. М. Україна: західні землі: 1944–1953 рр. Львів, 2011. 104 с.
19. Коріненко П. С., Бармак М. В., Терещенко В. Д., Старка В. В. Курс лекцій з історії України ХХ – початок ХХІ століття. Частина II (1939 – 2010 рр.). Тернопіль, 2010. 392 с.
20. Коць Т. Ціннісні орієнтири доби тоталітаризму в мові періодичних видань 30-50-х років ХХ ст. // Культура слова. 2015. Вип. 82. С. 93–102. 82. Гаєвська Т. Державні радянські свята: історико-культурологічний аспект // Культурологічна думка. 2013. № 6. С. 153–159.
21. Кугутяк М. В. Галичина: сторінки історії : нарис сусп.-політ. руху (ХІХ ст. - 1939 р.) / Івано-Франківськ, 1993. 58 с.
22. Кулінський Д. Особливості проведення виборчої кампанії 1946 року в західних областях України // Український визвольний рух. 2016. Збірник 21. С. 345–357
23. Кучеренко Г. Ліквідація неписьменності та малописьменності дорослого населення у післявоєнний період (1944–1950 рр.) // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. 2010. Вип. 192. Ч. 1. С. 97–102.
24. Панфілова Т. Культурно-освітні та молодіжно-спортивні товариства й організації Західної України (20–30-і роки ХХ століття) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2014. Вип. 2 (33). С. 26–34
25. Першина Т. Формування управлінських кадрів в Західній Україні в 1944– 1948 рр.: регіональні особливості // Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей. 2009. Вип. 12. С. 299–312.
26. Подкур Р. Реакція сільського населення на вимогу виконання обов'язкового мінімуму колгоспного трудовдя у повоєнній УРСР // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. 2011. Вип. 16. С. 61–70.
27. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / відп. ред. В. Даниленко. К., 2015. 698 с.

28. Рожик Н., Сеньків М. Західноукраїнське село: колективізація селянських господарств (1944–1952 рр.) // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія. 2015. Вип. 23. С. 117–125.
29. Рубльов О., Черченко Ю. Західноукраїнська інтелігенція та сталінщина. К.: Ін-т історії АН УРСР. 1990. 58 с.
30. Рубльов О., Черченко Ю. Згадка про сумні роковини. К., 1990. 20 с. 90. Кондратюк К., Леськів М. Україна: західні землі: 1944–1953 рр. Львів, 2011. 104 с.
31. Сворак С. Освіта на західноукраїнських землях у повоєнний період // Український історичний журнал. 1997. № 2. С. 29–42.
32. Сеньків М. Форми та методи експлуатації колгоспного селянства західного регіону України (кінець 40 – початок 50-х рр. ХХ ст.) // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2013. Вип. 32. Історія. С. 47–57.
33. Сергієнко В. Лекційна пропаганда у системі антирелігійної політики радянської держави у 1950-их роках // Історична пам'ять. 2017. Вип. 37. С. 54–58.
34. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944-1953 рр.: Нові документи і матеріали . – К.: Вид-во Дніпро, 1998. – 944 с.
35. Сергійчук В. Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу. – К.: Вид-во Дніпро, 2001. – 493 с.
36. Смольницька М. До проблеми становища чоловіків і жінок у сільському соціумі в УРСР в середині 1940-х на початку 1950-х рр. // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. 2013. Вип. 18. С. 166–178.
37. Смольницька М. Жінка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. 2011. Вип. 16. С. 162–174.
38. Смольницька М. Материнство як соціальна функція (друга половина 1940-х – перша половина 1960-тих років) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. 2015. Вип. 20. С. 98–110.

39. Стародубець Г. Гендерний аспект політики радянзації західних областей України в 1944–1946 рр. // Уманська старовина. 2018. Вип. 5. С. 27–
40. Стародубець Г. Гендерні стратегії більшовицької влади в умовах радянзації західних областей України та Білорусії в 1944–1946 р. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2018. Вип. 27. С. 270–275.
41. Стародубець Г. Кадрова політика радянської влади як засаднича детермінанта трансформаційних соціальних процесів у західноукраїнському регіоні в повоєнний період // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка: Серія «Історія». 2016. Вип. 2. Ч. 1. С. 81–86.
42. Стародубець Г. Місцеві кадри в управлінських структурах західних областей України в 1944–1946 рр. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 2011. Вип. 45. С. 62–69.
43. Стародубець Г. Проблема легітимізації більшовицько-радянської влади в західноукраїнському регіоні у повоєнний період (1944–1946 рр.) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2013. Вип. 20. С. 49–53.
44. Тарапон О. Державні свята в Україні 1920–1930-х рр. як засіб формування радянських політичних цінностей // Актуальні питання гуманітарних наук. 2016. Вип. 15. С. 96–102.
45. Трудові будні коломийських ткаць // Прикарпатська правда. 1946, 31 травня. № 107. С. 4.
46. Шуст Т. Особливості відбудови радянської системи охорони здоров'я Станіславської (Івано-Франківської) області 1944–1945 рр. // Український історичний збірник. 2015. Вип. 18. С. 252–260.
47. Ярош Б. Сторінки політичної історії західноукраїнських земель (30–50-ті рр. ХХ ст.). Луцьк, 1999. 184 с.

IV. Автореферати дисертацій

48. Андреев А. С. Агітаційно-пропагандистська діяльність радянських органів репатріації серед «переміщених осіб» з України (1944–1953 рр.): дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01. К., 2017. 251 с.

49. Буяк Б. Б. Розвиток промислової сфери Західних областей Української РСР протягом 1944–1958 рр. (На матеріалах Львівської, Дрогобицької, ІваноФранківської, Тернопільської областей): дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Чернівці. 2001. 257 с.

50. Старка В. В. Повсякденне життя західноукраїнського села в умовах тоталітарних режимів 1939–1953 рр.: дис. ... докт. іст. наук: спец. 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2019. 540 с.

51. Турчіна М. О. Медичне законодавство в Україні в радянський період: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2016. 223 с.

52. Півоварчук В. М. Соціально-економічні процеси у західних областях України (вересень 1939 – червень 1941 років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Львів, 2000. 16 с.